

ФОП ЛУНЯЧЕК ВАДИМ ЕДУАРДОВИЧ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник проєкту

«Professional Development»

Вадим ЛУНЯЧЕК

30.04.2026

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної
середньої освіти

«ІНКЛЮЗИВНА ПСИХОЛОГІЯ»

Харків – 2026

© Пехарєва А.С. 2026

Розробники: Пехарєва А.С., кандидат психологічних наук, доцент

Напрямок підвищення кваліфікації: розвиток загальних і професійних компетентностей педагогічних працівників із питань інклюзивної психології, психологічної підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, формування безбар'єрного, психологічно безпечного та недискримінаційного освітнього середовища, організації ефективної командної взаємодії та партнерства з батьками в умовах інклюзивної освіти.

Розроблено з урахуванням типової програми: Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, зокрема за напрямом «Особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 № 904); а також відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225), зокрема щодо визначених у ньому професійних компетентностей учителя, пов'язаних з інклюзивною компетентністю, здоров'язбережувальною компетентністю, емоційно-етичною компетентністю, педагогічним партнерством, командною взаємодією, універсальним дизайном в освіті, розумним пристосуванням та педагогічною підтримкою осіб з особливими освітніми потребами.

Термін дії програми: з 01.05.2026 до 01.05.2031 року.

Рецензенти:

1. **Проскурняк Олена**, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки і психології та інклюзивної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР.

2. **Гуляєва Олена**, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної психології ХНУ імені В. Н. Каразіна.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Сучасний розвиток освіти в Україні ґрунтується на принципах людиноцентризму, недискримінації, рівного доступу до якісної освіти та створення умов для повноцінної участі кожної дитини в освітньому процесі. У цьому контексті особливої значущості набуває інклюзивна освіта, що передбачає врахування індивідуальних можливостей, освітніх труднощів, психологічних особливостей і потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від професійної готовності педагогічних працівників розуміти психологічні потреби дитини, забезпечувати підтримувальну взаємодію, використовувати етичну й коректну комунікацію, запобігати стигматизації, булінгу та соціальній ізоляції учнів з ООП. Особливо важливо, щоб педагог сприймав дитину не лише через призму її труднощів, а й через її потенціал, сильні сторони, ресурси розвитку та потребу в прийнятті.

У сучасному освітньому середовищі педагогічні працівники працюють з учнями, які мають особливі освітні потреби, зокрема порушення зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, розлади аутистичного спектра, труднощі навчання, емоційно-поведінкові прояви або інші чинники, що можуть ускладнювати навчання, комунікацію та соціальну взаємодію. Це зумовлює потребу в поглибленні знань педагогів щодо психологічних особливостей таких учнів, способів підтримки їхньої участі в освітньому процесі та створення умов для розвитку, самореалізації й соціального включення.

Окремої уваги потребують питання психологічної безбар'єрності, універсального дизайну навчання та адаптації освітнього середовища. Інклюзивний простір має бути не лише фізично доступним, а й інформаційно, комунікаційно, сенсорно, соціально та психологічно комфортним для кожної дитини. Наявність бар'єрів може спричиняти тривожність, невпевненість, навчальну фрустрацію, зниження мотивації та ускладнення взаємодії з однолітками.

Важливим складником інклюзивної психології є також ефективна командна взаємодія фахівців, залучених до психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП. Результативність підтримки залежить від узгодженості дій учителя, асистента вчителя, практичного психолога, соціального педагога, спеціального педагога, учителя-логопеда, фахівців ІРЦ, адміністрації закладу освіти та батьків. Особливого значення набуває партнерство з родиною, адже батьки є важливими учасниками команди супроводу та джерелом інформації про потреби, можливості й динаміку розвитку дитини.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у цілеспрямованому підвищенні кваліфікації педагогічних працівників з питань інклюзивної

психології. Зміст такої підготовки має бути спрямований на розвиток інклюзивної компетентності, психологічної чутливості, етичної комунікації, здатності виявляти бар'єри в освітньому середовищі, застосовувати принципи універсального дизайну навчання, організовувати психолого-педагогічну підтримку учнів з ООП та ефективно взаємодіяти з батьками й фахівцями команди супроводу.

Запропонована програма підвищення кваліфікації є актуальною, оскільки відповідає сучасним вимогам до організації інклюзивного, безбар'єрного та психологічно безпечного освітнього середовища. Її реалізація сприятиме підвищенню рівня професійної готовності педагогічних працівників до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, формуванню культури прийняття, підтримувальної комунікації, партнерської взаємодії з батьками та забезпеченню умов для повноцінної участі кожної дитини в освітньому процесі.

Цільова група: вчителі закладів загальної середньої освіти

Обсяг (тривалість): 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Особливості реалізації програми: Реалізація програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Інклюзивна психологія» здійснюється з урахуванням сучасних підходів до професійного розвитку педагогів, принципів інклюзивної освіти, безбар'єрності, недискримінації та психологічної безпеки освітнього середовища. Програма передбачає поєднання теоретичної, практичної та рефлексивної підготовки, спрямованої на формування загальних і професійних компетентностей щодо психолого-педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами, етичної комунікації, організації доступного освітнього простору та ефективної взаємодії з батьками й фахівцями команди супроводу.

Навчання організовується з використанням активних та інтерактивних методів, що сприяють розвитку інклюзивної компетентності, психологічної чутливості, емпатійної взаємодії, критичного осмислення педагогічних ситуацій, уміння аналізувати освітні бар'єри та добирати доцільні способи підтримки учнів з різними освітніми потребами. Особлива увага приділяється формуванню здатності педагога розуміти психологічні особливості учнів з ООП, коректно використовувати професійну термінологію, запобігати стигматизації, булінгу та соціальній ізоляції, а також створювати атмосферу прийняття, довіри та поваги до різноманітності.

Особливістю програми є її практична спрямованість, що передбачає не лише засвоєння теоретичних положень інклюзивної психології, а й відпрацювання конкретних способів педагогічної взаємодії з учнями з особливими освітніми потребами, їхніми батьками та фахівцями команди супроводу. Практична частина програми спрямована на розвиток умінь

аналізувати освітні ситуації з позиції потреб дитини, розпізнавати можливі психологічні, комунікативні, сенсорні та соціальні бар'єри, добирати коректні форми підтримки та будувати недискримінаційну взаємодію в інклюзивному освітньому середовищі.

У межах практичної підготовки слухачі виконують вправи, спрямовані на самооцінювання власної інклюзивної компетентності, формування коректної професійної мови, аналіз поведінкових проявів дитини з урахуванням її можливих освітніх і психологічних потреб, моделювання досвіду учня з ООП в освітньому середовищі, виявлення бар'єрів у класі та визначення шляхів їх подолання. Окремий блок практичних завдань орієнтований на розвиток навичок підтримувальної комунікації з батьками, зокрема повідомлення про успіхи, труднощі в навчанні чи поведінці дитини без звинувачення, тиску та стигматизації. Такий підхід забезпечує формування готовності педагогічних працівників застосовувати інструменти інклюзивної психології у щоденній освітній практиці.

Оцінювання результатів навчання здійснюється на засадах компетентнісного підходу через виконання практичних завдань, участь у груповому обговоренні педагогічних кейсів, розроблення індивідуальних мініпроектів та підсумкової роботи, спрямованої на впровадження інструментів психоемоційної підтримки в освітню практику.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: дистанційна або змішана - за вибором замовника. Навчання здійснюється у синхронному форматі, що передбачає проведення онлайн-зустрічей та семінарів у режимі реального часу, а також в асинхронному форматі - через самостійне опрацювання навчальних матеріалів, виконання практичних завдань і проходження підсумкового контролю в зручний для слухачів час.

Мета підвищення кваліфікації: формування професійної готовності педагогічних працівників до застосування засад інклюзивної психології в освітньому процесі шляхом розвитку компетентностей щодо розуміння психологічних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, використання етичної та недискримінаційної комунікації, створення психологічно безпечного, безбар'єрного й підтримувального освітнього середовища, застосування принципів універсального дизайну навчання, виявлення та подолання фізичних, інформаційних, комунікативних, сенсорних і психологічних бар'єрів, організації психолого-педагогічної підтримки учнів з ООП, а також налагодження ефективної командної взаємодії з фахівцями супроводу та партнерської комунікації з батьками, спрямованої на забезпечення повноцінної участі, розвитку, соціального включення й емоційного благополуччя кожної дитини в інклюзивному освітньому середовищі.

Завдання підвищення кваліфікації:

- формування у педагогічних працівників системного розуміння сутності та значення інклюзивної психології в сучасному освітньому середовищі;
- поглиблення знань щодо психологічних особливостей, освітніх потреб і ресурсів розвитку учнів з особливими освітніми потребами;
- розвиток компетентностей щодо створення психологічно безпечного, безбар'єрного, недискримінаційного та підтримувального освітнього середовища;
- формування готовності до використання етичної, коректної та недискримінаційної комунікації у взаємодії з учнями з ООП, їхніми батьками та фахівцями команди супроводу;
- удосконалення вмінь виявляти освітні, комунікативні, сенсорні, соціальні й психологічні бар'єри та добирати способи їх подолання;
- опанування підходів до застосування принципів універсального дизайну навчання та адаптації освітнього середовища відповідно до потреб учнів з ООП;
- розвиток практичних умінь аналізувати педагогічні ситуації, організовувати психолого-педагогічну підтримку дитини з ООП і налагоджувати партнерську взаємодію з батьками;
- формування відповідального ставлення до забезпечення рівних можливостей, поваги до різноманітності, прийняття та соціальної включеності кожної дитини.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

У результаті опанування програми передбачається вдосконалення загальних і професійних компетентностей педагогічних працівників, визначених професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти», а саме:

- *Б1. Психологічна компетентність* - для врахування вікових, індивідуальних особливостей і психоемоційного стану здобувачів освіти; розпізнавання проявів стресу, тривожності, емоційного напруження, кризових реакцій; добору педагогічно доцільних способів первинної підтримки дітей і підлітків в умовах війни.

- *Б2. Емоційно-етична компетентність* - для усвідомлення педагогом власних емоційних станів, конструктивного реагування на емоційні прояви інших учасників освітнього процесу, дотримання етичних норм професійної взаємодії, використання способів саморегуляції, стабілізації та самостабілізації у стресових і конфліктних ситуаціях.

- *Б3. Компетентність педагогічного партнерства* - для організації підтримувальної взаємодії з учнями, батьками, колегами, практичним психологом, соціальним педагогом та іншими фахівцями; налагодження співпраці щодо своєчасного виявлення психоемоційних труднощів у здобувачів освіти та узгодження дій, спрямованих на їх підтримку.

- *В1. Інклюзивна компетентність* - для створення сприятливого, безпечного й підтримувального освітнього середовища з урахуванням

індивідуальних потреб, можливостей, психоемоційного стану та життєвого досвіду здобувачів освіти, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах або зазнали впливу травматичних подій.

- *B2. Здоров'язбережувальна компетентність* - для збереження фізичного, психічного й психоемоційного здоров'я учасників освітнього процесу; створення безпечного освітнього середовища, запобігання булінгу, насильству й дискримінації, використання методик, що зменшують вплив стресогенних факторів, а також підтримки особистого психоемоційного здоров'я педагога під час професійної діяльності.

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

У результаті опанування програми підвищення кваліфікації педагогічні працівники набудуть цілісного розуміння сутності, мети та значення інклюзивної психології в сучасному освітньому середовищі, а також ролі педагога у створенні психологічно безпечного, безбар'єрного, підтримувального та недискримінаційного простору для всіх здобувачів освіти.

Слухачі зможуть розпізнавати основні освітні, психологічні, комунікативні, сенсорні та соціальні потреби учнів з особливими освітніми потребами, урахувати їх під час організації освітнього процесу, педагогічної взаємодії та комунікації з учнівським колективом. Вони оволодіють базовими підходами до використання етичної, коректної та недискримінаційної мови, запобігання стигматизації, булінгу й соціальній ізоляції дітей з ООП.

Крім того, слухачі набудуть умінь виявляти фізичні, інформаційні, комунікативні, сенсорні та психологічні бар'єри в освітньому середовищі, застосовувати принципи універсального дизайну навчання, добирати доцільні адаптації освітнього простору та способи підтримки учнів з різними освітніми потребами. Особливу увагу буде приділено формуванню вмінь підтримувально повідомляти батькам про успіхи й труднощі дитини, уникати звинувачення та тиску, а також спільно визначати напрями подальшої психолого-педагогічної підтримки.

У підсумку підвищиться рівень професійної готовності педагогічних працівників до застосування засад інклюзивної психології в освітній практиці, створення умов для повноцінної участі кожної дитини в освітньому процесі, розвитку культури прийняття, поваги до різноманітності, партнерської взаємодії та психологічного благополуччя учнів з особливими освітніми потребами.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Оцінювання результатів навчання учасників програми здійснюється з метою визначення рівня засвоєння теоретичних знань, сформованості практичних умінь та готовності педагогічних працівників застосовувати їх у

професійній діяльності для забезпечення психолого-педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.

Оцінювання здійснюється на основі поєднання поточного, підсумкового контролю та оцінювання результатів самостійної роботи. Поточний контроль передбачає участь у навчальних заняттях, виконання практичних завдань, групові обговорення, аналіз психолого-педагогічних ситуацій, самооцінювання інклюзивної компетентності та рефлексію власної педагогічної практики.

Оцінювання самостійної роботи включає опрацювання навчально-методичних матеріалів, інформаційних і відеоресурсів з питань інклюзивної психології, коректної комунікації, безбар'єрності, універсального дизайну навчання, адаптації освітнього середовища та командної взаємодії у супроводі дитини з ООП.

Підсумкове оцінювання передбачає виконання підсумкового тесту, представлення результатів практичної роботи або виконання комплексного завдання, спрямованого на застосування інструментів інклюзивної психології в освітній практиці. Критеріями оцінювання є повнота виконання завдань, рівень засвоєння теоретичного матеріалу, здатність аналізувати потреби дитини з ООП, коректність використання етичної та недискримінаційної комунікації, уміння виявляти бар'єри освітнього середовища, добирати способи підтримки учнів та налагоджувати партнерську взаємодію з батьками й фахівцями команди супроводу.

Підсумкова оцінка визначається за шкалою «зараховано / не зараховано» за умови виконання всіх обов'язкових вимог програми.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат відповідно до встановленого зразка обсягом 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Вартість: 600 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено розвиток загальних і професійних компетентностей педагогічних працівників щодо застосування засад інклюзивної психології в освітньому процесі, зокрема у частині розуміння психологічних особливостей, освітніх потреб, можливостей і ресурсів розвитку учнів з особливими освітніми потребами. Особлива увага приділяється формуванню здатності педагогів створювати психологічно безпечне, безбар'єрне, недискримінаційне та підтримувальне освітнє середовище, використовувати етичну й коректну комунікацію, застосовувати принципи універсального дизайну навчання, адаптації освітнього середовища та налагоджувати ефективну командну взаємодію з фахівцями супроводу й батьками. Зміст навчання реалізується під час проведення інтерактивних лекцій, практичних занять і самостійної роботи, що забезпечує поєднання теоретичного осмислення проблем інклюзивної освіти та практичного опанування інструментів психолого-педагогічної підтримки учнів з ООП.

Особливістю практичних занять є спрямованість на формування та вдосконалення практичних умінь педагогічних працівників щодо аналізу освітніх ситуацій з позиції потреб дитини, розпізнавання можливих психологічних, комунікативних, сенсорних, соціальних та освітніх бар'єрів, а також добору педагогічно доцільних способів підтримки. У процесі виконання практичних завдань слухачі відпрацьовують навички коректного професійного мовлення, аналізують поведінкові прояви учнів з ООП, моделюють ситуації взаємодії в інклюзивному класі, визначають шляхи адаптації освітнього середовища та опановують алгоритми підтримувальної комунікації з батьками без звинувачення, тиску й стигматизації.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчально-методичних матеріалів, інформаційних і відеоресурсів з питань інклюзивної психології, безбар'єрності, універсального дизайну навчання, адаптації освітнього середовища, етичної комунікації та командного супроводу дитини з ООП. Окрему увагу приділено рефлексії власної педагогічної практики, самооцінюванню інклюзивної компетентності, аналізу прикладів підтримувальної взаємодії з дітьми, батьками та фахівцями, а також осмисленню шляхів створення в класі атмосфери прийняття, поваги до різноманітності та психологічної безпеки.

Підсумкові заходи передбачають виконання підсумкового тестування з метою перевірки рівня засвоєння змісту програми та сформованості практичних компетентностей щодо застосування інструментів інклюзивної психології в освітньому процесі. Результати підсумкового контролю використовуються для оцінювання готовності педагогічних працівників до створення безбар'єрного й психологічно безпечного освітнього середовища, підтримки учнів з особливими освітніми потребами, використання етичної комунікації та налагодження партнерської взаємодії з батьками й фахівцями команди супроводу.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, - 100%. Прохідний бал - не менше 70%. Учасники, які успішно пройшли навчання,

виконали практичні завдання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Зміст програми складається з 3 модулів та 6 взаємопов'язаних тем. Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту програми, складає 30 годин: 6 годин - лекційні заняття, 14 годин - практичні заняття, 8 годин - самостійна робота, 2 години - контрольні заходи.

Назва навчальних тем	Форма навчання				Усього
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	
МОДУЛЬ 1. Психологічні засади інклюзивної освіти та підтримки учнів з особливими освітніми потребами					
Тема 1.1. Учні з особливими освітніми потребами в сучасному освітньому просторі	1	2	2	-	5
Тема 1.2. Етична та коректна комунікація в інклюзивному освітньому середовищі	1	2	1	-	4
Разом за модулем	2	4	3	-	9
МОДУЛЬ 2. Психологічна безбар’єрність, універсальний дизайн і адаптація освітнього середовища					
Тема 2.1. Безбар’єрність в освіті та принципи універсального дизайну навчання	1	2	1	-	4
Тема 2.2. Психологічні аспекти адаптації освітнього середовища для учнів із порушеннями зору, слуху, РАС та іншими освітніми потребами	1	2	2	-	5
Разом за модулем	2	4	3		9
МОДУЛЬ 3. Психологія командної взаємодії та партнерства з батьками в інклюзивній освіті					
Тема 3.1. Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП: командна взаємодія, підтримка та узгодження дій фахівців	1	2	1	-	4
Тема 3.2. Психологія партнерства з батьками дитини з ООП: підтримувальна комунікація, повідомлення про успіхи та труднощі	1	4	1	-	6
Разом за модулем	2	6	2		10
Підсумкові заходи				2	2
Усього	6	14	8	2	30

МОДУЛЬ 1. Психологічні засади інклюзивної освіти та підтримки учнів з особливими освітніми потребами**Тема 1.1. Учні з особливими освітніми потребами в сучасному освітньому просторі**

Теоретико-психологічні засади інклюзивної освіти. Сутність понять «інклюзія», «інклюзивне освітнє середовище», «особа з особливими освітніми потребами», «освітні труднощі», «підтримка в освітньому процесі». Розуміння особливих освітніх потреб не лише через наявність порушення розвитку або інвалідності, а через необхідність створення умов для повноцінної участі дитини в навчанні, спілкуванні та соціальній взаємодії.

Основні категорії учнів, які можуть потребувати додаткової підтримки в освітньому процесі: діти з порушеннями зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, розладами аутистичного спектра, труднощами навчання, емоційно-поведінковими труднощами, хронічними захворюваннями, а також діти, які перебувають у складних життєвих обставинах. Психологічні особливості сприймання, уваги, пам'яті, комунікації, емоційної регуляції та поведінки учнів з різними освітніми потребами.

Роль педагога у виявленні бар'єрів, що перешкоджають участі дитини в освітньому процесі. Значення індивідуального підходу, підтримувальної взаємодії, педагогічної чутливості та недискримінаційного ставлення до учнів з ООП. Формування у педагогічних працівників здатності бачити не лише труднощі дитини, а її потенціал, сильні сторони, ресурси розвитку та потребу в прийнятті.

Тема 1.2. Етична та коректна комунікація в інклюзивному освітньому середовищі.

Етичні засади професійної взаємодії з учнями з особливими освітніми потребами. Коректна термінологія в інклюзивній освіті: «дитина з особливими освітніми потребами», «учень з порушенням зору», «дитина з порушенням слуху», «учень з розладами аутистичного спектра», «особа з інвалідністю». Недопустимість стигматизувальних, знецінювальних або дискримінаційних формулювань у професійному та повсякденному спілкуванні.

Психологічне значення мови, якою педагог говорить про дитину та з дитиною. Вплив комунікації дорослих на самооцінку, відчуття безпеки, соціальний статус і включеність учня з ООП у класний колектив. Профілактика стигматизації, ізоляції, булінгу, прихованої дискримінації та формального ставлення до інклюзії.

Формування культури прийняття, поваги до індивідуальності та різноманітності в освітньому середовищі. Підтримувальна комунікація з учнями з ООП, однокласниками, батьками та педагогічним колективом. Практичне значення емпатійного слухання, безоцінного спілкування, коректного зворотного

зв'язку та створення психологічно безпечної атмосфери в класі.

МОДУЛЬ 2. Психологічна безбар'єрність, універсальний дизайн і адаптація освітнього середовища

Тема 2.1. Безбар'єрність в освіті та принципи універсального дизайну навчання.

Сутність безбар'єрності в освіті як умови рівної участі, психологічного комфорту та повноцінного розвитку кожної дитини. Види бар'єрів в освітньому середовищі: фізичні, інформаційні, комунікаційні, цифрові, соціальні, сенсорні та психологічні. Вплив бар'єрів на емоційний стан, мотивацію до навчання, поведінку, взаємодію з однолітками та відчуття належності дитини до класної спільноти.

Принципи універсального дизайну навчання як підходу до організації освітнього процесу з урахуванням різних способів сприймання, опрацювання та відтворення інформації. Варіативність подання навчального матеріалу, залучення учнів до діяльності та демонстрації результатів навчання. Використання візуальної підтримки, чітких інструкцій, альтернативних форматів завдань, додаткового часу, цифрових інструментів і допоміжних технологій.

Психологічний аспект універсального дизайну: зниження тривожності, підвищення передбачуваності, підтримка самостійності, створення ситуації успіху та попередження навчальної фрустрації. Роль педагога у створенні середовища, де учень з ООП має можливість діяти, спілкуватися, навчатися та проявляти власні здібності без зайвих бар'єрів.

Тема 2.2. Психологічні аспекти адаптації освітнього середовища для учнів із порушеннями зору, слуху, РАС та іншими освітніми потребами. Адаптація освітнього середовища як умова забезпечення доступності, безпеки та психологічного комфорту учнів з різними освітніми потребами. Відмінність між адаптацією, модифікацією, індивідуалізацією та розумним пристосуванням. Значення врахування не лише навчальних, а й сенсорних, комунікативних, емоційних і соціальних потреб дитини.

Особливості адаптації середовища для учнів з порушеннями зору: контрастність, освітлення, збільшений шрифт, тактильні матеріали, аудіосупровід, просторове орієнтування. Адаптація для учнів з порушеннями слуху: візуальні інструкції, чітка артикуляція, доступ до обличчя педагога, субтитри, жестова підтримка за потреби. Психологічне значення доступності інформації для зниження напруження, невпевненості та залежності дитини від дорослого.

Підтримка учнів з розладами аутистичного спектра та іншими освітніми потребами: структурованість простору, візуальний розклад, передбачуваність, сенсорна безпека, зменшення перевантаження, можливість короткого відпочинку, чіткі правила та соціальні історії. Практичні підходи до створення освітнього середовища, яке підтримує саморегуляцію, комунікацію, адаптацію та позитивну участь дитини в житті класу.

МОДУЛЬ 3. Психологія командної взаємодії та партнерства з батьками в інклюзивній освіті

Тема 3.1. Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП: командна взаємодія, підтримка та узгодження дій фахівців.

Сутність психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Мета, завдання та принципи діяльності команди супроводу. Роль учителя, асистента вчителя, практичного психолога, соціального педагога, учителя-логопеда, спеціального педагога, адміністрації закладу освіти, фахівців ІРЦ та батьків у забезпеченні підтримки дитини.

Психологічні засади командної взаємодії: довіра, узгодженість дій, конфіденційність, професійна етика, повага до позиції кожного учасника команди. Значення спільного аналізу освітніх потреб дитини, визначення сильних сторін, труднощів, адаптацій, модифікацій і напрямів підтримки. Ризики формального підходу до супроводу та перекладання відповідальності між учасниками команди.

Організація ефективної взаємодії команди супроводу: обмін інформацією, спільне планування, моніторинг динаміки розвитку дитини, аналіз результатів підтримки та корекція подальших дій. Роль психологічної узгодженості між фахівцями у створенні стабільного, передбачуваного та підтримувального середовища для дитини з ООП.

Тема 3.2. Психологія партнерства з батьками дитини з ООП: підтримувальна комунікація, повідомлення про успіхи та труднощі.

Батьки як повноправні учасники команди психолого-педагогічного супроводу. Психологічні особливості взаємодії з родинами дітей з ООП: переживання тривоги, невизначеності, емоційного виснаження, очікування підтримки, потреба у визнанні досвіду родини та повазі до її позиції. Значення партнерської моделі взаємодії між педагогами й батьками.

Принципи підтримувальної комунікації з батьками: конфіденційність, безоцінність, конкретність, тактовність, орієнтація на сильні сторони дитини та спільний пошук рішень. Особливості повідомлення батькам про успіхи, труднощі в навчанні, поведінкові прояви або потребу в додатковій підтримці. Використання коректного зворотного зв'язку без звинувачення, тиску, узагальнень і стигматизувальних формулювань.

Практичні моделі проведення індивідуальної бесіди з батьками, командної зустрічі, обговорення індивідуальної освітньої траєкторії та динаміки розвитку дитини. Формула підтримувального повідомлення: сильні сторони дитини, конкретний опис ситуації, визначення потреби, спільне узгодження подальших дій. Роль педагога у формуванні довіри, зниженні напруження у взаємодії з родиною та забезпеченні психологічної підтримки батьків дитини з ООП.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

До модуля 1. Психологічні засади інклюзивної освіти та підтримки учнів з особливими освітніми потребами.

Завдання: виконати комплекс практичних вправ, спрямованих на усвідомлення сутності інклюзивної психології, розвиток інклюзивної компетентності, формування етичної комунікації та коректного ставлення до учнів з ООП. Слухачі проходять самоопитувальник інклюзивної компетентності, що дає змогу визначити власний рівень готовності до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, виявити сильні сторони та напрями професійного вдосконалення. Також виконують практикум «Мова інклюзії», у межах якого аналізують некоректні, стигматизувальні або дискримінаційні висловлювання та переформулюють їх у професійний, етичний і недискримінаційний спосіб. Результатом виконання завдань має стати формування чутливого, недискримінаційного й психологічно обґрунтованого ставлення до учнів з ООП, уміння добирати коректні формулювання та бачити за поведінковими проявами можливі потреби дитини.

До модуля 2. Психологічна безбар'єрність, універсальний дизайн і адаптація освітнього середовища.

Завдання: виконати практичні вправи, спрямовані на виявлення бар'єрів освітнього середовища, розуміння принципів універсального дизайну та моделювання доступного, психологічно безпечного простору для учнів з різними освітніми потребами. Слухачі виконують вправу «Мапа бар'єрів освітнього середовища», під час якої аналізують умовний або власний клас і визначають фізичні, інформаційні, сенсорні, комунікативні та психологічні бар'єри. Також виконують практичну вправу «Один день очима дитини з ООП», що передбачає моделювання освітнього дня дитини з порушенням зору, слуху, РАС, тривожністю або іншими освітніми потребами з метою кращого розуміння її досвіду, труднощів і потреб. Додатково слухачі укладають короткий чек-лист інклюзивного класу для самоаналізу доступності інструкцій, наявності візуальної підтримки, сенсорної безпеки, простору для відпочинку, зрозумілих правил і можливостей участі кожної дитини. Результатом виконання завдань має стати здатність виявляти бар'єри в освітньому середовищі, добирати базові адаптації та створювати умови для психологічного комфорту, участі й розвитку учнів з ООП.

До модуля 3. Психологія командної взаємодії та партнерства з батьками в інклюзивній освіті.

Завдання: виконати комплекс практичних вправ, спрямованих на розвиток навичок командної взаємодії, підтримувальної комунікації з батьками та узгодження дій учасників психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП. Слухачі беруть участь у кейс-вправі «Складна розмова з батьками», у межах якої відпрацьовують фрази, алгоритми та моделі повідомлення батькам про успіхи, труднощі в навчанні або поведінці дитини без звинувачення, тиску й стигматизації. Практична робота передбачає моделювання бесіди з батьками за

принципом: сильні сторони дитини, конкретний опис ситуації, визначення потреби, спільний пошук рішення. Додатково слухачі опрацьовують кейс-студії «Дитина в класі: що бачить учитель і що може стояти за поведінкою», аналізуючи ситуації, коли дитина мовчить, уникає контакту, проявляє агресію, не виконує інструкції, часто плаче або ізолюється. Результатом виконання завдань має стати сформованість практичних умінь будувати партнерські відносини з батьками, повідомляти про труднощі дитини етично й підтримувально, а також брати участь у командному ухваленні рішень щодо психолого-педагогічного супроводу учня з ООП.

3.2 Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Інклюзія в сучасній освіті: сутність, значення та основні принципи.
2. Учні з особливими освітніми потребами: поняття та основні категорії.
3. Особливі освітні потреби дитини: на що має звертати увагу педагог.
4. Коректна термінологія в інклюзивній освіті.
5. Етичне спілкування про дітей з ООП та з дітьми з ООП.
6. Слова й висловлювання, яких варто уникати в інклюзивному освітньому середовищі.
7. Інклюзивна компетентність педагога та її значення у професійній діяльності.
8. Самооцінювання готовності педагога до роботи в інклюзивному класі.
9. Психологічні особливості дітей з порушеннями зору.
10. Психологічні особливості дітей з порушеннями слуху.
11. Особливості поведінки, комунікації та навчання дітей з розладами аутистичного спектра.
12. Психологічні потреби дітей з мовленнєвими порушеннями.
13. Психологічні потреби дітей з інтелектуальними та навчальними труднощами.
14. Безбар'єрність в освіті: основні напрями та значення для дитини з ООП.
15. Фізичні, інформаційні, комунікаційні, сенсорні та психологічні бар'єри в освітньому середовищі.
16. Універсальний дизайн навчання: основні ідеї та приклади застосування.
17. Адаптація освітнього середовища для дітей з різними освітніми потребами.
18. Візуальна підтримка, чіткі інструкції та структурованість простору в інклюзивному класі.
19. Сенсорна безпека та психологічний комфорт дитини в освітньому середовищі.
20. Психологічно безпечне середовище в інклюзивному класі.
21. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП: склад і основні завдання.

22. Роль учителя, асистента вчителя, психолога, логопеда, спеціального педагога та батьків у супроводі дитини.
23. Батьки дитини з ООП як партнери закладу освіти.
24. Підтримувальна комунікація з батьками щодо успіхів дитини.
25. Тактовне повідомлення батькам про труднощі дитини в навчанні або поведінці.
26. Профілактика булінгу, ізоляції та стигматизації дітей з ООП.
27. Формування культури прийняття, емпатії та поваги до різноманітності в учнівському колективі.
28. Практичні онлайн-ресурси, відеоматеріали та інформаційні платформи з питань інклюзивної психології.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нормативно-правові документи

1. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31.07.2018 за № 885/32337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0885-18>

2. Методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації» : лист Міністерства освіти і науки України від 03.08.2023 № 1/11479-23. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2023/08/04/Lyst.MON-1.11479-23.vid.03.08.2023-l.pdf> (дата звернення: 23.04.2026).

3. Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.05.2025 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0787729-25> (дата звернення: 23.04.2026).

4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957, зі змінами від 05.02.2026 № 129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.04.2026).

5. Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 26.08.2025 № 1/17666-25. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-26082025-117666-25-rekomendaciyi.pdf> (дата звернення: 23.04.2026).

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.04.2026).

7. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.04.2026).

2. Основна література

1. Асистент учителя в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. Укл.: Н.М.Дятленко, Н.З.Софій, О.В.Мартинчук, Ю.М.Найда, під заг. ред. М.Ф.Войцехівського. Київ: Плеяди, 2015. 172 с.

2. Данілявічутє Е.А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в

інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

3.Єфімова С.М., Королук С. В. Лідерство та інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 164 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

4.Інвалідність та суспільство: навч.-метод. посіб. Укл.: Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова-Еннс, С.Ю. Буров та ін. / За заг. ред. Л.Ю. Байди, О.В. Красюкової-Еннс. Київ, 2012. 216 с.

5.Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб / укл.: Тім Лорман, Джоан Депплер, Девід Харві]; пер. з англ. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.

6.Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

7.Колупаєва А.А. Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Вид. група «АТОПОЛ», 2011. С. 7-43.

8.Колупаєва А.А., Данілявічутє Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 197 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

9.Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання «Чому?» до запитання «Як?». Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання, 2010. №3 (57). С. 3-11.

10.Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. / укл.: Л.І. Прохоренко, Н.А. Ярмола, О.О. Набоченко, Е.А. Данілавічутє, В.М. Ільяна, Т.М. Костенко, О.В. Чеботарьова, С.В. Литовченко, О.О. Бабяк, В.В. Недозим, Г.О. Блеч, С.В. Трикоз, І.В. Гладченко, Л.І. Трофименко, Ю.В. Рібцун, З.С. Мартинюк, К.С. Довгопола, В.В. Жук, Г.В. Грибань, В.Р. Курінна. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2022.

12.Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ: «А.С.К.», 2012. С. 6-21.

13.Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник / [А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін.] ; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711366/1/%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%86%20%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%98%20%D0%86%D0%9A%D0%A2%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%9C%D0%9A%D0%98%20%D0%86%D0%9D%D0%9A%D0%9B%D0%AE%D0%97%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A7%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>

14.Таранченко О.М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в

інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / За заг. ред.. А.А. Колупасової. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

15.Тельна О. А., Маланчій В. О., Дацьо Н. О, Сидорів С. М., Селепій О. Д., Весніна Н. В., Приймак Н. П., Сидорів Л. М. Сходінки інклюзії : наук.-практ. посібник для педагогів, студентів та батьків. / за ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ, 2019. 90с.

16.Як зробити школу інклюзивною. Досвід проектної діяльності: метод. посіб. Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» / Уклад. С. Єфімова. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012». 152 с.

3. Додаткова література

1. Василенко О.М. Соціально-педагогічна робота з учнями з особливими потребами в загальноосвітній школі інклюзивної орієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uu.edu.ua/upload/Osvita/Naskrizne_navchannya/Inclusivna_serednya_osvita/Vasilenko_Soc_ped_robota.pdf

2. Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.education-inclusive.com – Назва з екрану.

3. Без кордонів - розвиток і підтримка інклюзивної освітньої спільноти. <http://inclusion.org.ua/>

4. Інклюзія без кордонів / Inclusion without Borders. https://m.facebook.com/groups/InclusionUA/?refid=18&_tn=C-R&paipv=0&eav=AfYjP_mpJiGFz1wxfgm8WKsRm5KUse3JJk5_i6ziJWyNKmv-3mb7RwRmAbdkOsXkW1Q

5. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред.Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с. <https://center-prpp.ck.ua/wp-content/uploads/2021/07/UniversalniyDizain.pdf>

6. Міністерство освіти і науки України. Інклюзивне навчання. <https://mon.gov.ua/searchresult?key=%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

Примітка. Посилання на авторів програми є обов'язковим згідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права».